

Anne Skaret

Alf Prøysens fortellinger om teskjekjerringa som en ”uferdig estetikk”

Abstract: Alf Prøysen's Mrs Pepperpot stories compose a large and manifold material covering a plethora of editions, media, languages, and illustrations. Focusing on how Prøysen presented the stories in Norway in an interplay between various media and editions from the midst of the 1950s, this article discusses Prøysen's work in light of Peter Lunenfeld's notion of "unfinished business". Originally developed to grapple with computer technology in the era of digital culture, the notion of the "unfinished" also seems as an appropriate perspective on Prøysen's artistic strategy when developing and presenting his Mrs Pepperpot. The article argues that Prøysen's constant reworkings of the stories for new media and editions may have played an important part in developing the Mrs Pepperpot stories as they allowed Prøysen to explore and experiment with his little old lady through sound, text, and illustration.

Keywords: Alf Prøysen, Mrs Pepperpot, children's literature, Peter Lunenfeld, unfinished

Den norske forfatteren Alf Prøysens fortellinger om teskjekjerringa ble raskt en internasjonal suksess og har engasjert og fascinert lesere verden over i snart seksti år. Så langt er fortellingene oversatt til hele 26 språk, og Prøysens hundreårsjubileum i 2014 framstår som en god anledning til å utforske fenomenet teskjekjerringa nærmere med tanke på hennes popularitet og overlevelseskraft. Maria Lassén-Seger viser hvordan Prøysens bruk av forvandlingsmotivet, som en nyskapende måte å iscenesette spørsmål om makt og subversivitet på, er én forklaring på suksessen ("Miniature Metamorphosis: Mrs

Pepperpot Empowered" 29). Denne artikkelen vil nærme seg spørsmålet om teskjejerringas popularitet ved å rette oppmerksomheten mot mediene fortellingene ble presentert i, og i særdeleshet deres trykte utgivelsehistorie, for slik å kaste lys over den særegne erfarings- og forståelsesmåten som Prøysens teskjejerring inviterer sitt publikum til.

Prøysen utforsket teskjejerringa i tett samspill med den nyeste medieutviklingen i sin samtid på en måte som gjør det interessant å diskutere fortellingene i lys av karakteristika som til vanlig blir tillagt den digitale medietidsalderen. I en studie av teskjejerringa som svensk julekalender i 1967 kaller Björn Sundmark den samtidige presentasjonen av teskjejerringa i radio, på tv og som papirkalender for et før-digitalt eksempel på "mediekonvergens" (105). Ved siden av konvergens-begrepet mener jeg at vi kan legge til et annet begrep fra nyere medieteor, nemlig Peter Lunenfelds "unfinished business". Lunenfeld hevder at datamaskinens inntog representerer en ny æra som først og fremst er karakterisert av det "uferdige": "The business of the computer is always unfinished. In fact, 'unfinish' defines the aesthetic of digital media" (7). Lunenfelds utgangspunkt for påstanden er datamaskinens digitale koder, som innebærer at digitaliserte kunstverk i realiteten består av en pulserende strøm av "bits and bytes". Dette gjør at datamaskinen er i stand til å løse opp og ta opp i seg forskjeller mellom medier og mellom kunstarter, noe som medfører at et kunstverk alltid er i prosess fordi de er lette å forandre på. Slik får datamaskinen oss til å omfavne en uferdig estetikk, hevder Lunenfeld, og "to laud process rather than goal - to open up a third thing that is not a resolution, but rather a state of suspension" (8).

Selv om fortellingene om teskjejerringa ble presentert før datamaskinens kulturelle og kommersielle gjennombrudd, vil jeg hevde at de er karakterisert av en tilsvarende uferdighet og har et prosessuelt drag som minner om det Lunenfeld beskriver. I tilfellet Prøysen handler det naturlig nok ikke om datamaskinens og andre digitale mediers væremåte, men om teskjejerringfortellingenes væremåte og hvordan fortellingene er blitt påvirket og forandret av at de er blitt presentert i ulike medier og i en rekke nyutgivelser. Det dreier seg altså ikke om den enkelte fortelling isolert betraktet, som framstår som en avsluttet enhet. Det er først når man ser hele teskjejerringuniverset under ett at fortellingenes prosessuelle og uferdige karakter framkommer, både i form av et rikt og mangfoldig materiale og av variasjoner over den enkelte fortelling. For å demonstrere dette vil jeg gjøre rede for hvordan Prøysen presenterte teskjejerringa fra 1955 og i årene framover. Av praktiske årsaker har jeg valgt å legge

mest vekt på de norske fortellingene, men jeg vil også referere til den svenske konteksten ettersom Prøysen utviklet fortellingene parallelt i Norge og Sverige.¹ Etter en redegjørelse for hvordan Prøysen presenterte teskjekjerringa som et multimedie-fenomen fra midten av 1950-tallet, snevrer jeg så inn perspektivet mot utgivelser av fortellingene i trykte medier. Jeg vil presentere eksempler på hvordan fortellingene endrer seg når de beveger seg på tvers av bok- og tidskriftutgivelser, samt diskutere hva disse endringene gjør med fortellingene.² I tillegg til å ta for meg tekstlige variasjoner vil jeg også se nærmere på hva som skjer med illustrasjonene til fortellingene når de gis ut på nytt. Begrunnelsen for å trekke inn illustrasjonene er at de utgjør en viktig del av teskjekjerringfortellingene (Lassén-Seger og Skaret, "Illustrating Mrs Pepperpot"). Avslutningsvis følger så noen betraktninger over hvordan vi ut fra dette kan forstå Prøysens teskjekjerring som en form for "unfinished business".

Teskjekjerringa som multimedie-fenomen på 1950-tallet

Prøysen presenterte fortellingene om teskjekjerringa for et norsk publikum fra høsten 1955 og videre utover på 50- og 60-tallet i et vekselspill mellom radio og trykte medier. I radioen fortalte han om teskjekjerringa i programmet *Barnetimen for de minste*, hvor han var programvert. Radiofortellingene hadde ulike musikalske innslag, deriblant en fast kjenningsmelodi med tittelen "Blir je lita som ei teskje". De første skriftliggjøringene av fortellingene ble trykt i tidskriftet *Kooperatøren*, på en barneside som Prøysen var ansvarlig for.³ I årene fra 1955 til 1959 presenterte han 15 teskjekjerringfortellinger i dette tidsskriftet, med egne illustrasjoner. I samme tidsrom kom de første bokutgivelsene, den første på svensk under tittelen *Gumman som blev liten som en tesked* i 1956, med illustrasjoner av Björn Berg. Året etter, i 1957, kom den første norske bokutgivelsen med *Kjerringa som ble så lita som teskje*, og ytterligere tre bøker fulgte på norsk i 1960, 1965 og 1967, alle med illustrasjoner av Borghild Rud.⁴ Men selv om Prøysen begynte å gi ut bøker, fortsatte han å publisere fortellinger i tidsskrifter. I 1961 ble ti fortellinger trykt i *Magasinet for alle*, og også disse var illustrert av Rud. To andre fortellinger ble trykt i tidsskriftet *Vårt blad* (tidl. *Kooperatøren*) i 1961 og 1967, illustrert av henholdsvis Bjarne Restan og Rud. Det skal også bemerkes at Prøysen presenterte fortellinger i både radio, tidsskrift og bøker i Sverige parallelt med virksomheten i Norge, i tillegg til at han var involvert i adaptasjonen til tv-mediet gjennom manusskriving til tv-serien om teskjekjerringa i 1967 (Sundmark 111).

Det kan være ulike forklaringer på hvorfor Prøysen utvikler teskjekjerringa i flere medier, blant annet kan det ha med økonomi og markedsføring å gjøre. Men det ser også ut til at Prøysen var opptatt av de estetiske og litterære potensialene ved de ulike mediene og nyttegevningene. Stadig bearbeiding og tilpasning av materialet til nye medier kan ha spilt en viktig rolle i utviklingen av karakteren fordi de tillot Prøysen å eksperimentere med og utforske teskjekjerringa gjennom lyd, tekst og illustrasjon. At han var opptatt av mediers muligheter og begrensninger, kommer også eksplisitt til uttrykk i tekstene. Et eksempel på dette finner vi i den tredje fortellingen som kom på trykk i tidsskriftet *Kooperatøren* i 1955, i følgende replikkveksling mellom kjerringa og jenta hun gir en julegave:

– Er du den kjerringa som kan bli så lita som ei teskje? lo jenta. – Ja visst er jeg det, sa kjerringa. Har du hørt om meg i barnetimen kanskje? – Ja, og så har jeg lest om deg i klimpreklonken, sa jenta. (“Nå skal du få enda et eventyr om kjerringa som var så lita som ei teskje” 7).⁵

På denne måten kommenterer Prøysen teskjekjerringa som multi-mediefenomen på ulike nivåer i fortellingen. Leserens oppmerksomhet rettes mot mediene som teskjekjerringa fungerer i, og hun inviteres til å reflektere over erfaringsmåtene som mediene tilbyr: Man kan *høre* om teskjekjerringa i radioens barnetime, mens man kan *lese* om henne på barnesida i *Kooperatøren*.

Man kan argumentere for at denne måten som Prøysen utvikler fortellingene på, bidrar til å gi dem en karakter av noe “uferdig” (jamfør Lunenfeld), først fordi ulike medier omkoder teskjekjerringa på grunn av mediens betingelser for framstilling av et litterært innhold. Avhengig av om publikum møter fortellingene i radio, tidsskrift eller bok, framstår kjerringa i ulike versjoner grunnet mediens kommunikasjonsmåter: Radiofortellingene byr på lyd i form av Prøysens stemme og ikke minst musikk og sang, mens de trykte mediene byr på en kombinasjon av tekst og illustrasjoner. Som nevnt, ble noen av fortellingene også gitt ut flere ganger i ulike kanaler: Det var ikke uvanlig at en fortelling først ble presentert i radio, så i tidsskrift, deretter i bok for så å dukke opp i et nytt tidsskrift igjen, og typisk var det at nyttegevningene medførte større og mindre endringer i både tekst og illustrasjoner. Dermed kunne publikum møte ulike varianter av én og samme fortelling. Man kan dermed slå fast at endringene både var et resultat av mediemessige forhold og av Prøysens aktive bruk av nyttegevelser av fortellingene til stadige bearbeidinger av dem (dette kommer jeg tilbake til). Det finnes også fortellinger

som bare ble presentert i ett medium. Nina Moe skriver at flere av teskjejerringfortellingene som Prøysen presenterte i radio, aldri ble trykt (88). Det finnes også fortellinger som bare ble gitt ut i tidsskrift, slik som "Teskje-kjærringa og rådyret".⁶

Sett under ett kan teskjejerringfortellingenes vandringer på tvers av medier og de mange nytgivelsene av de samme fortellingene i ulike trykte medier med fordel ses i lys av Linda Hutcheons adaptasjonsbegrep. Hutcheons poeng er at adaptasjoner ikke er sekundære avledninger av et originalverk, men at de snarere skal oppfattes som nyskaping, eller som "re-creations" (8). Slik forstått finnes det ikke én originalversjon av en teskjejerringfortelling, men alle varianter må anerkjennes som selvstendige og autonome verk. Og til sammen danner de ulike variasjonene et mangfoldig teskjejerringunivers som antar nærmest en rhizomatisk karakter: Fortellingene er spredt i en rekke medier og utgaver, og de har heller ikke et samlende og enhetlig sentrum i bokmediet. Dermed blir også leseren hensatt i en tilstand hvor hun aldri kan være sikker på hvor eller når neste fortelling dukker opp, eller i det hele tatt hvor mange fortellinger som finnes. Det dannes et inntrykk av at materialet er prosessuelt og stadig i forandring – og dermed også "uferdig". Sammen med Maria Lassén-Seger har jeg tidligere foreslått at selve fortellingsuniverset slik kan leses som et ekko av teskjejerringas mest dominante karaktertrekk, nemlig forvandlingen: "The stories are, in fact, as unfixed as their shape-shifting protagonist" ("Introduction" 4).

Tekstlige endringer og betydningsforskyvninger i nytgivelser i trykte medier

Som nevnt, benyttet Prøysen nytgivelser av teskjejerringfortellinger i trykte medier til å foreta en rekke justeringer og endringer i tekstene, noe jeg vil utforske i det følgende. Endringene ble gjort på ulike nivåer, fra små justeringer i stavemåter på navnet til teskjejerringa, tittelendringer og nye navn på personer til endringer som medfører større betydningsforskyvninger i fortellingene. Rammene for denne undersøkelsen tillater kun noen få nedslag i materialet, og i det følgende vil jeg trekke fram to typer endringer som får stå som eksempler på Prøysens tekstlige bearbeidinger. Det første eksemplet gjelder framstillingen av teskjejerringas talemåte. I de første skriftliggjøringene av fortellingene i tidsskriftet *Kooperatøren* høsten 1955 bruker Prøysen innslag av ringsakerdialekt når han gjengir teskjejerringas replikker som direkte tale. Et eksempel på det finner vi i den aller første fortellingen, hvor teskjejerringa sier

følgende til bikkja om kjøttbeinet den skal få i belønning for å hjelpe til med husvasken: "Du får hente beinet sjøl," sa kjerringa, 'je har itte tier tel å oppvarte krøtter og kveg.'" ("Kjerringa ble lita som ei teskje" 22). Replikken har flere dialektmarkører, her i form av ordene "je", "itte" og "tier tel". Maria Nikolajeva (238) peker på at bruk av avvik fra standardisert språkbruk i framstillinger av tale, slik som dialektord, kan fungere som et "characterization device" og bidra til å skape plausible personer og gjøre fortellinger troverdige. Disse dialektuttrykkene bidrar først til å gi kjerringa en tilknytning til et geografisk sted, Ringsaker i Hedmark fylke, som også er Prøysens føde- og oppvekstmiljø, og dialekten forankrer henne således som en hjemlig og lokal karakter. Men man må også ta i betraktning at dialekten hun bruker, er en lavstatusdialekt, og den bidrar dermed også til å understreke hennes lojalitet med de svakeste i samfunnet.

Når samme fortelling blir gitt ut i bok to år senere, endrer imidlertid Prøysen noe på kjerringas talemåte, og samme replikk lyder slik: "Du får hente beinet sjøl," sa kjerringa, 'jeg har ikke stunder til å varte opp krøtter og kryp.'" ("Kjerringa som ble så lita som ei teskje" 9). Dialektordene "je", "itte" og "tier tel" er erstattet med ord fra standardisert bokmålsnorm, henholdsvis "jeg", "ikke" og "stunder til". Den samme tendensen gjør seg gjeldende når man sammenligner andre fortellinger som først ble gitt ut i *Kooperatøren* og senere i bok: Prøysen legger om språkbruken i fortellingene fra dialekt til mer standardisert språknorm.⁷

Moe (42) skriver at Prøysen brukte dialekt i gjengivelse av te-skje-kjerringas replikker i radiofortellingene, og ettersom disse barnetimene delvis sammenfaller tidsmessig med utgivelsene i *Kooperatøren*, kan det muligens forklare hvorfor han tok med dialekten inn i de første skriftliggjøringene av fortellingene. Når han så endrer dette i de påfølgende bokutgivelsene, er omleggingen interessant sett i lys av Prøysens forfatterskap for øvrig: Med sin voksenalitteratur ble Prøysen kjent for å ha utviklet nettopp ringsakerdialekten til et særlig litterært språk (se Vestheim). I barnelitteraturen, derimot, synes han altså å gå motsatt vei, mot en mer konvensjonell språkbruk. Prøysen kan kanskje ha oppfattet at omleggingen var en måte å tilpasse stoffet på til barnelesere i det ganske land: Slik kunne han sikre at alle ville forstå det han skrev. Det kan også ha å gjøre med en forestilling om at dialekt kunne fungere i et så flyktig medium som tidsskriftet, men ikke i bokutgivelser. Uansett grunn innebærer de ulike framstillingene av kjerringas talemåte at leseren inviteres til å forstå karakteren på noe ulike måter, sett i lys av Nikolajevas påstand om karakterers talemåte som bidrag til litterær karakterisering.

Det andre eksemplet jeg vil trekke fram når det gjelder tekstlige endringer som Prøysen foretar, dreier seg om hvordan han kunne bearbeide framstillingen av det sentrale forvandlingsmotivet. I fortellingen om teskjekjerringas bursdagsfest har kjerringa invitert naboene på bursdagskake, og idet hun skal gjøre de aller siste festforberedelsene og pynte bløtkaka før gjestene kommer, blir hun så lita som ei teskje. I den første trykte utgivelsen av fortellingen i *Kooperatøren* (nr. 7 1959) blir forvandlingen skildret slik:

Kjerringa sto akkurat og skulle pynte den siste kaka med jordbær, og hu hadde akkurat de siste jordbæra på skjea da hu merket at hu ble mindre og mindre. Hu fikk ikke engang tid tel å legge fra seg jordbæra på en asjett før hu var så lita som ei teskje. Og jordbæra trilla under kjøkkenbenken. Og så banka det på døra. ("Teskjekjerringa feirer bursdag!" 6)

To år senere, i 1961, blir den samme fortellingen trykt for andre gang i et tidsskrift, denne gangen i *Magasinet for alle*, og samme scene er beskrevet på denne måten:

Teskjekjerringa sto og skulle legge jordbær over kremen ... og akkurat da ... ble kjerringa så lita som ei teskje. Hu fikk ikke engang lagt i fra seg skjea før hu ble mindre og mindre. Og så trilla jordbæra under kjøkkenbenken. Og akkurat da banka det på døra. ("Teskjekjerringa har bursdag" 38)

Det første sitatet viser at teskjekjerringa selv kan merke at hun blir mindre og mindre, men dette har Prøysen endret i *Magasinet for alle*: Det står at kjerringa blir mindre og mindre, men teksten forteller ikke at hun merker dette selv. Prøysen har også lagt inn aposiopeser midt i den første setningen, i form av to sett med tre etterfølgende punktum, som fungerer som avbrytelser. Aposiopesene bidrar til å forsterke inntrykket av forvandlingen som en plutselig, uforutsigbar og fantastisk hendelse som bryter inn i teskjekjerringas hverdagsliv.

Dette er imidlertid ikke siste gangen Prøysen justerer på denne scenen. Når fortellingen trykkes for tredje gang i samlingen *Teskjekjerringa i eventyrskauen* fra 1965, framstiller han den slik:

Nå skulle hu bare legge jordbær i en krans omkring bløtkaka, å, det ble så fint – 'og så et stort jordbær i midten,' sa kjerringa til seg sjøl. 'Det blir fin bløtkake på bursda'n min, det, tenker jeg.' Og så plukka hu ut det største jordbæret hu fant og tok bæret forsiktig i klypa og skulle måle ut akkurat midten på bløtkaka, MEN AKKURAT DA

BLE KJERRINGA SÅ LITA SOM EI TESKJE!! 'Trill trall og trullomrondt,' sa det, og der trilla både bæret og kjerringa under kjøkkenbenken. ("Teskjekjerringa har bursdagsfest" 44)

De siste endringene viser at Prøysen må ha ment at det fremdeles fantes et potensial for å intensivere teskjekjerringas forvandling ytterligere: For det første haler han ut tida før forvandlingen inntreffer ved at han legger inn en beskrivelse av hvordan hun pynter kaka, samt kjerringas kommentarer til seg selv om hvor fin kaka blir. For det andre tar han i bruk andre typografiske virkemidler for å markere forvandlingsøyeblikket, her i form av versaler og to påfølgende utropstegn, noe som får forvandlingen til å framstå i enda sterkere grad som et magisk trylleslag. Videre forsterker den lydmalende formuleringen "Trill trall og trullomrondt" det umiddelbare kaoset som følger etter forvandlingen, der bær og kjerring triller om hverandre under kjøkkenbenken.

I tillegg til bearbeidingen av framstillingen av forvandlingsmotivet viser eksemplene at Prøysen også gjør endringer som kan knyttes til stilistiske valg og måten scenen blir framstilt på. Eksemplene er ikke unike, og når man sammenligner ulike trykte utgivelser, vil man se at Prøysen gjorde flere endringer som bidrar til å danne et inntrykk av at fortellingene er "uferdige" og stadig i prosess.⁸ Hva kan så motivet for å endre tekstene være? De kan ha være motivert ut fra at Prøysen, eventuelt en redaktør, ser at fortellingene har forbedringspotensial, og at nyutgivelser blir en mulighet for å sofistisere og raffinere fortellingene, det være seg å bearbeide forvandlingsmotivet eller å rette opp småfeil (som for eksempel at "to fine fruer" blir endret til "tre fine fruer" når fortellingen om teskjekjerringa på basar går fra tidsskriftet *Kooperatøren* til bokutgivelsen *Kjerringa som blir så lita som ei teskje*). Andre steder er det tydelig at tekstlige endringer har skjedd på grunn av endring i medium og kontekst. Et eksempel på dette er at innledningen til den femte fortellingen, hvor Prøysen nærmest døper kjerringa ved å gi henne det navnet som senere skal karakterisere henne, senere blir strøket. I innledningen står det: "Nå har vi hatt så mange eventyr om kjerringa som blir så lita som ei teskje at vi kan kalle kjerringa 'Teskje-kjerringa'. For da vet vi hvem det er" (nr. 7 1956). Innledningen er utelatt fra senere bokutgivelse, trolig fordi den blir oppfattet som unødvendig. Men endringene som skjer fra utgivelse til utgivelse, synes også å reflektere en særlig forfatterholdning hos Prøysen som har å gjøre med et syn på fortellingene som et prosessuelt materiale. Det kan muligens forklares med Prøysens nære forhold til folkekulturen og den muntlige fortellertradisjonen (Birke-

land et al. 188). Like lite som en muntlig fortelling kan fortelles på eksakt samme måte hver gang den blir fortalt, kan teskjejerringfortellingene det. Dette kan også ses i sammenheng med fortellingenes opphavlige presentasjonsform, som jo var som muntlige fortellinger i radioprogrammet *Barnetimen for de minste*.

Illustrasjoner i bevegelse

I trykte utgivelser har teskjejerringfortellingene alltid vært illustrert, og illustrasjonene utgjør en viktig del av fortellingene, ikke minst er det blitt påvist hvordan illustrasjonene utgjør et viktig bidrag i den litterære karakteriseringen av teskjejerringa (se Lassén-Seger og Skaret, "Illustrating Mrs Pepperpot"). Ideen om teskjejerringfortellingene som "uferdige" må derfor også undersøkes med utgangspunkt i illustrasjonene.

I norsk sammenheng er det illustratør Borghild Rud som har gitt norske lesere et visuelt bilde av Prøysens kjerring, mens det er mindre kjent at det faktisk var Prøysen selv som illustrerte de femten fortellingene som ble trykt i *Kooperatøren* i årene fra 1955 til 1959. Et overordnet hensyn for Prøysen synes å ha vært å visualisere teskjejerringas miniatyrstørrelse, noe han gjør på effektivt vis ved å sammenstille henne med dyr og mennesker framstilt i normalstørrelse (se bilde 1).

Prøysens illustrasjoner gir dermed ikke først og fremst et portrett av karakteren teskjejerringa, og det er med Borghild Ruds illustrasjoner at hun får en tydelig og gjenkjennbar visuell identitet. I det følgende vil jeg gi noen eksempler på hvordan endringer også på det visuelle nivået bidrar til inntrykket av teskjejerringuniversets "uferdighet". En åpenbar tilnærming til dette spørsmålet kunne være å sammenligne Prøysens og Ruds illustrasjoner til de samme fortellingene. Jeg velger imidlertid å holde fokus på Ruds illustrasjoner og se nærmere på noen endringer og forskyvninger som skjer med disse når de samme fortellingene gis ut i ulike trykte medier. I tillegg til å illustrere de fire bokutgivelserne illustrerte Rud også de ti fortellingene som ble trykt i tidsskriftet *Magasinet for alle* i 1961-årgangen. De åtte første fortellingene som kom i *Magasinet for alle*, var tidligere gitt ut i boka *Kjerringa som ble så lita som ei teskje*. Når disse fortellingene blir trykt i tidsskriftsmediet, kunne illustrasjonene fra boka teoretisk sett ha fulgt med ettersom de allerede fantes, men løsningen blir litt annerledes. To av illustrasjonene fra boka, i form av pennetegninger i sort-hvitt, blir repetert, i tillegg til at Rud videreutvikler et annet motiv til en akvarell som får stor plass og blir et visuelt tyngdepunkt

Vet du at den kjerringa som blir så lita som ei teskje er dronning over alle kråkene i hele skauen? Nei, det kan jeg nok tenke meg at du ikke vet, det er bare kjerringa og jeg som vet det, men nå skal du få høre assen det gikk for seg.

På skigarden utafør det huset der kjerringa bor satt det støtt ei stor kråke.

— Jeg skjønner ikke åfter den kråka sitter der og glor inn gjennom kjøkkenvinduet? sa mannen.
— Det skjønner ikke jeg heller, sa kjerringa. — Hutsj med deg!

Men kråka sa:

Så var det en dag kjerringa var blitt så lita som ei teskje igjen (nå husker ikke jeg hva det var kjerringa hadde det så travelt med akkurat den dagen, men mye var det), hu kravla over dørsokken og brukte kjef: — Sett slikt stell, sett slikt stell, huff av mei og gubben-darius! sa kjerringa.

Plutselig sa det „flaks, flaks, i lufta, og der kom kråka og tok kjerringa i stakken og fløy høgt over de høgeste grantoppene i hele skauen.

— Hva er det du finner på skreik kjerringa. — Bare pass deg. Jeg blir nok stor igjen, og da skal jeg ta sopolmen og jage deg vekk fra skigarden!

— Kra, kra, nå er du liten, sa kråka. — jeg har venta lenge på denne dagen, jeg har sett deg engang før da du var så lita som ei teskje, og da tenkte jeg: Det hender vel igjen, tenkte jeg, men jamen var det på nære nippet. I dag er det fest for kråkene i skauen! Jeg skal bli kråkedronning!!

Når du skal bli kråkedronning, behøver du vel ikke dra på ei gamal kjerring, sa kjerringa.

— Det er akkurat det jeg må, sa kråka og flaksa med vingene for kjerringa var tyngre enn den hadde trudd. — Nå er jeg snart hjemme i reiret mitt, vent litt, vent litt.

— Ja, jeg er vel pent nødt til det, tenkte kjerringa der hu hang og dingla i kråkeklørne.

— Nå er vi hjemme, sa kråka og slapp kjerringa ned i reiret. — Heldigvis er reiret tomt.

— Ja, jeg merker det, sa kjerringa. — jeg satt rett ned på en kvist så jeg rispa meg opp på leggen.

— Å stakkars liten, sa kråka. — Men se her har jeg gjort i stand ei fin seng til deg, det er kråkefjør og kråkedun, her sover du nok godt.

Kråkeduna er veldig varm, og kråkefjørene er veldig gode å ha når det blir natta, og det begynner å blåse.

— Hva skal jeg med kråkefjør og dun? spurte kjerringa.

— Du skal legge deg og sove, sa kråka, men først vil jeg låne alle klærne dine, knytt på meg skautet ditt og ta av deg stakken din og trøya di. Skautet knytter du rundt halsen min, stakken henger du over den ene vingen og trøya over den andre. Og så flakser jeg til sletta der det er kråketing, den peneste kråka blir kråkedronning, og det skal bli meg, kra, kra, bra, bra. Hvis det blir meg, skal jeg tenke på deg —!

— Ja, trur du at du blir noe pe-

KRÅKE - DRONNINGEN

ner med klærne mine, så kan du da få lånt dem, sa kjerringa, og begynte å pynte kråka.

— Skynd deg, skynd deg, sa kråka, det bor ei kråke i grana på bakketoppen, hu kommer sikkert innom her og spør etter meg og vil vi skal flakse i følge til kråketinget, men nå vil jeg flakse alene når jeg er blitt så fin. Kra, kra, ha det bra! — Og så fløy kråka.

Kjerringa satt i underskjørtet og fraus, så fant hu på å grave seg ned i fjør og dun slik som kråka hadde sagt, og da ble det godt og varmt. Plutselig bekynte reiret å gyngje, og der satt det ei stor kråke ytterst på greina og kom innover mot reiret.

— Kråke-Olina, er du hjemme? sa kråka og stakk det store nebbet sitt over reirkanten.

— Nei, hu Kråke-Olina har gått på kråketing, sa kjerringa.

— Hvem er du? Hvem er du? krakset kråka.

— Å, jeg er bare ei gamal kjerring som ligger her og fryser fordi kråka lånte klærne mine.
— Å-å-å-å! Da blir Kråke-Olina finest! skreik kråka og kasta seg på vingene ut i lause lufta. Men jeg napper skaut! Jeg napper skaut!

Så la kjerringa seg til å sove, men rett som det var trilla kjerringa over på sia, for nå begynte reiret å gyngje igjen. — Nå kommer det ei kråke til, tenkte kjerringa, og ganske riktig, ytterst ut på greina satt den største kråka kjerringa hadde sett i sitt liv.

— Kråke-Olina? Kråke-Olina? Har du sett noe til a Kråke-Mina?

— Ja, jeg har sett både a Kråke-Olina og a Kråke-Mina, jeg, sa kjerringa.

— Hvem er du, hvem er du, sa den store kråka.

— Å, jeg er bare ei gamal kjerring som ligger og fryser fordi a Kråke-Olina lånte klærne mine.

— Å-å-å!!! Da blir a Kråke-Olina finest! skreik storkråka.

— Ja, det er nå ikke så sikkert, sa kjerringa. For hu Kråke-Mina fløy etter og ville nappe skaut.

— Jeg napper stakk, jeg napper stakk! sa storkråka og tok sats så kjerringa måtte klamre seg fast for ikke å bli stengt ut av reiret. På kråketinget var det fullt med kråker, de satt i en ring, og rett som det var kom det ei kråke inn i ringen. Noen kråker kunne hinne på et ben uten at vingene subba i bakken, noen kunne stupe kråke (men de kalte det å stupe men-

neske, for det er bare mennesker som kan stupe kråke), og kråkene som satt rundt i ring skulle velge den flinkeste kråka til kråkedronning.

Til slutt var det bare tre kråker igjen, de satt hver for seg og plukket på fjørene sine og så sinte ut. Den ene hadde skaut og den andre hadde stakk og den tredje hadde trøye, og da skjønner du nok hvem det var. En av dem måtte bli kråkedronning.

— Kråka i skaut er finest, for hu så ut som ei menneske, var det noen kråker som sa.

— Å nei, kråka i stakk var morsomt.

— Langt ifra, kråka i trøye var mest alvorlig, og det må en kråkedronning være!

Plutselig sa det boms i bakken, og der kom Nøtteliten med en rar fugl i nebbet sitt.

— Kra kra, Nøtteliten har ikke noe her å gjøre, krakset kråkene.

— Jeg skal gå med en gang, sa Nøtteliten, — jeg bare kommer med kråkedronningen.

Mådt i den store ringen satt den vesle rare fuglen, det var kråkefjør og kråkedun, det så de tydelig alle sammen. Og pusjete kråker ville de ikke vite noe av.

— Dette er ikke lov, sa storkråka.

— Nei, nå hakker vi, sa Kråke-Olina.

— Vi hakker, vi hakker, sa Kråke-Mina.

— Ja, det gjør vi, krakset alle kråkene i ringen. — Ei alminnelig kråke har vi sett før!

— Vent nå litt, sa den pusjete kråka, og så krabbet den opp på en stubbe og sang:

— Alle fugler små de er —

Alle versene kunne kråka og kråkeflokken ble så begejstret at de klappet med vingene så pusjete kråka mistet den ene fjøra etter den andre.

— Kan du mer? Kan du mer, sa de.

— Jeg kan danse springdans, sa pusjete kråka, og dermed snurra den rundt og dansa så det sjoks.

— Du skal bli kråkedronning, ropte alle sammen, nå kommer det fire hoffkråker som bærer deg dit du vil.

— Det var fint det, lo kråkedronninga. — Da får dere bære meg til huset i skaubrynet.

— Hva vil dronningen bæres i, sa kråkene.

— Jeg vil bæres i et skaut og en stakk og ei trøye, sa dronningen.

— Og seint, seint på natta var det noen som banka på i huset ved skaubrynet, mannen kom og åpna, og der sto kjerringa hans.

— Så seint du kommer da, sa mannen. — Hvor har du vært hen?

— Jeg har vært på sympte, sa kjerringa.

— Men du har så mye fjør på deg?

— Gå og legg deg, sa kjerringa, vi har nappa fjør og sydd puter. Og så tok kjerringa og stakk ei fjør i vinduskarmen.

— Hvorfor gjør du det? sa mannen.

— For ingenting vel, sa kjerringa.

Men hu gjorde det fordi at hu var blitt kråkedronning.

Av ALF PRØYSEN

35

Bilde 1. Faksimile av "Kråke-dronningen" i *Kooperatøren* (nr. 6 1956). © Alf Prøysen.

på oppslaget i tidsskriftet. I fortellingen "Kjerringa som barnevakt" er det motivet med lille Roger som holder barnevakten sin i hendene, som endres fra en pennetegning i bokutgivelsen i 1957 til en akvarell på oppslaget i *Magasinet for alle* i 1961, hvor også to pennetegninger fra boka blir gjengitt (se bilde 2 og 3).

Akvarellen skiller seg ut både når det gjelder teknikk og størrelse, og den har en utarbeidet setting som danner en ramme rundt Roger. Mens illustrasjonene både i bok og tidsskrift får fram lille Rogers kjempedimensjoner i forhold til teskjekjerringa, blir inntrykket ytterligere forsterket i bilde 3 da Roger ikke bare fyller ut bilderammen han er plassert innenfor, men også sprenger rammen i øvre, nedre og venstre bildekant. En åpen fyrstikkeske plassert ved Rogers ben plukker opp dramatikken i Prøysens tekst og antyder at han er en potensielt farlig smårolling. Når "gamle" og nye illustrasjoner blir kombinert på denne måten i *Magasinet for alle*, etableres det en balanse mellom noe kjent og ukjent på oppslaget: Pennetegningene representerer noe leseren kan gjenkjenne, mens akvarellen tilfører nye dimensjoner til fortellingene.

De to siste fortellingene som blir trykt i *Magasinet for alle* i 1961, var ikke tidligere gitt ut i norske bokutgivelser, og det fantes dermed ikke illustrasjoner fra før som kunne gjengis.⁹ Dette resulterer i et annet visuelt uttrykk enn i de åtte første, slik som i "Teskjekjerringa har time i naturfag". Fortellingen handler om at kjerringa skal hjelpe en gutt med å hente en naturfagsbok, og lita som ei teskje får hun hjelp av ulike dyr med å utføre oppdraget, først av en katt, så et lemen og til sist en røyskatt. Rud har lagd én stor pennetegning til fortellingen (se bilde 4).

Illustrasjonen visualiserer teskjekjerringa og hjelperne hennes: I midten sitter kjerringa

Kjerringa som barnevakt

«Ja da, ja da, lek med pokalen du,» sa kjerringa, for hu visste at pokalen ikke gikk i stykker.

«Ha gokka, ha gokka!» sa den vesle gutten, og så greip han fatt i kjerringa. Han snudde henne opp og ned, og hver gang kjerringa prøvde å sparke med beina for å komme løs, lo han. «Kille, kille,» sa han, for kjerringa kilte ham i handa med skoene sine.

«Øpp, øpp,» sa kjerringa, for det sier alle når de sitter fast, men gutten var vant til at faren hans sa «Øpp, øpp, nå!» når de lekte og faren kastet gutten høgt i lufta.

63

Bilde 2: Ruds illustrasjon til "Kjerringa som barnevakt" (Prøysen 63). © Borghild Rud.

Kjerringa som ble så lita som ei teskje

Alf Prøysen forteller for barna— Borghild Rud tegner

Kjerringa som barnevakt

Det var tidlig på dagen, kjerringa hadde sendt mannen sin på jobben, hun hadde slått opp og kokt kaffe og servert maten, slik som alle kjerringer brukte å gjøre, hun hadde slått i vinduet og vinka til mannen sin, slik som alle kjerringer brukte å gjøre, og da mannen ble borte i svungen, gjorde hun også slik som alle kjerringer brukte å gjøre: Hun gikk

— Ja, det skjønner det, så den gode fru, for jeg, sa kjerringa.
— Ja, Du skjønner det, så den gode fru, for jeg er så høyt som noen skinner i her i nærheten, og så har jeg meg med meg den lille gutten min. I dag end jeg inn til byen, og så har jeg ingen som kan passe lille Roger.
— Kom igjen, sa kjerringa. — Kom skjønne at jeg skal passe guttungen! (Hun tenkte litt på at hun hadde å gjøre om dagen, hun hadde jo forlovet seg; — men jeg har svingt meg fort en dag før, jeg sa skal vel greie både gutten og bunstellet, tenkte hun.)

— Kom til meg, lille Roger, sa kjerringa.
— Han behøver ikkeno mest, sa den gode fru. — Jeg har tatt med noen epler her, dem kan hun få når hun begynner å like fingerene i munnen.

— Ja vel, sa kjerringa og lo eplene på et fat som sto på benken i stua.
Og så gikk fru, og kjerringa tok gutten og satte ham på et teppe i stua. Så gikk hun ut i kjøkkene og skulle til å gjøre i stund huset — og akkurat da ble kjerringa så lilla som ei teskje.

— Aa, du store min, sa kjerringa. — Den skal det på! (Og så trykkte hun seg ikkeno om huset. — Når mannen min kommer hjem, får jeg bare si at jeg har hatt vondt i bena, tenkte hun, — nå får jeg se hva den vesle gutten finner på.) Og så krabbet hun over dørstokken inn i stua. Og det var ikkeno for tilfeldig, for der hadde gutten vrikka seg langt bortover gulvet og skutte bort til bordet og der med daken, og på daken sto det både sylinderpølser og hoppebiter og en stor kaffekjedel!

Kjerringa var ikke sein, hun skjønte at hun ikke kunne komme så langt som til bordet, så hun kom bu vart, og derfor tok hun like nødt og hvilte en soppkål som mannen hennes hadde vannet i kjøkkene-rommet. Den sto på gulvet, og kjerringa hadde tenkt å pisse den.

— Kjøttkjerringa sa pokalen, og da smadde gutten og krabbet mot pokalen.
— Ja da ja, da, lik med pokalen da, sa kjerringa, for hun visste at pokalen ikke gikk i stykker.

— Ha pokka, ha pokka! sa den vesle gutten, og så preip han fast i kjerringa. Han smadde henne opp og ned og hvor gang kjerringa prøvde å sprake med beina for å komme løst, lo hun — Kille, kille, sa han, for kjerringa killede hun i henda med skoen sine.

— Opp, opp, sa kjerringa, for det sier alle når de sitter fast, men gutten var vant til at faren hans sa «Opp, opp, nå!» når de lekte og faren kattet gutten løst i hula.

— Opp, opp, nå sa gutten og kasta kjerringa nesten helt opp i luft, heldigvis datt hun ned i sofane, men hun hoppet opp og ned flere ganger før hun ble stille.

— Hadde jeg fått en slik luftfart når jeg var alminnelig stor, så ville jeg vel ha blitt meg kvakk fortere, sa kjerringa, — men nå har jeg ikke tid til å kikke. Nå får jeg se etter hva gutten driver på med.

Og det fikk hun snart se. Nå hadde gutten fått tak i en fyrstikk-ekte og prøvde å senne på en fyrstikk. Heldigvis rippe hun på flammen, og da tenkte kjerringa fort, fort, fort.

— Slike små unger, de gjør akkurat det som andre gjør, så har jeg den satta som ligger i soppstrikken og klatrer mot gutten. Kjerringa var så fornøyd at hun fikk ikke tid til å kikke engang, men det er ofte så det går best, netts trafikk gutten ikke bøk ører, og gutten smadde seg. — Er det noen mer jeg kan kasse det? «enke kjerringa, men det behøves ikke, for så hadde gutten fått øye på kjerringa, og så slapp han fyrstikken og krabbet mot sofane.

— Ha pokka, ha pokka! sa han.
— Og nå begynner de en morsom lek ja, den var morsom for gutten, men den var ikke fullt så morsom for kjerringa, hun midte gjemte seg bak den ene soppstapen etter den andre, så ikke gutten fikk tak i henne. Til slutt klarte hun oppover ei soppstapen og kom opp på bordet, og der sto det en fin blomsterpotte med en pelargonia!

— Kom igjen, kom igjen, sa kjerringa, for nå visste hi at hun hadde overrakt på gutten. Men da smadde gutten og krabbet tilbake til fyrstikken.
— Nei, nei, nei, ropte kjerringa. Men gutten hetes ikke, og da kjerringa skjønte at gutten hadde fått tak i fyrstikken igjen og her i stua på å finne på noe, skjønte hun ryggen mot blomsterpottea så den datt på gulvet med et brak.

— Nei, nei, nei, skrekk kjerringa. — A skje jeg finne på, å skal jeg finne på grå kjerringa, men så fikk hun se eplene som more til gutten hadde lagt igjen. De lå jo på faset like ved siden av henne. Og så trilla kjerringa det ene eplet etter det andre ut på kanten av faset, og så datt de ned på gulvet, og når gutten så noe som trilla bortover, krabbet hun etter og slengte både blomsterpotte og potteskål.

Det siste eplet trilla helt over dørstokken og inn i kjøkkene, og gutten krabbet etter. Da var det noen som bankte på døren.

— Kom inn, sa kjerringa i stua.

— Har Roger vært slem? sa fru.

— Aa, langt ifra, sa kjerringa. — Vi hatt det så hyggelig så.

— Nå får du komme da, Roger gutten så kaldt på så hjem!

Men da begynte gutten å gråte.

— Ha pokka, ha pokka, sa hun så hadde ikke med noen dukke hit, sa fru.

— Ha pokka du lissom, du vet da hadde ikke med noen dukke hit, sa fru.

— Ha pokka du lissom, du vet da hadde ikke med noen dukke hit, sa fru.

— Aa, ungene sier så mye som like vi folk skjøner, sa kjerringa og vinka farsel gutten og moren hans.

— Da var det noen som bankte på døren.

— Kom inn, sa kjerringa i stua.

NAVNI: _____
ADRESSE: _____

Magasinet for alle, BOKS 22
Oslo, tinn 24, post — Eksamensveie, Jernveg 2, 2
PÅRBEI: DAME, eller HERRERENSJUSUR ETTER VA
— Desuden deler vi ut et skattebrev.

Vinene av genetikkbok nr. 16
I forbindelse med denne annonsen, utgitt: Anton Dalsgaard, Hø
Bogen av Dr. Erlingsson, utgitt: Hø, utgitt: Hø, utgitt: Hø, utgitt: Hø,
Ergo-Offaret

Og da slapp gutten fyrstikken enda en gang og krabbet mot blomsterpottea som hadde gått i tonen biter.

Og så sat hun full henda si med potteskål og blomsterpotte og sa «Nam, nam!».

— Nei, nei, nei, skrekk kjerringa. — A skje jeg finne på, å skal jeg finne på grå kjerringa, men så fikk hun se eplene som more til gutten hadde lagt igjen. De lå jo på faset like ved siden av henne. Og så trilla kjerringa det ene eplet etter det andre ut på kanten av faset, og så datt de ned på gulvet, og når gutten så noe som trilla bortover, krabbet hun etter og slengte både blomsterpotte og potteskål.

Det siste eplet trilla helt over dørstokken og inn i kjøkkene, og gutten krabbet etter. Da var det noen som bankte på døren.

— Kom inn, sa kjerringa i stua.

Og så kom den gode fru.

Og fru stus kom kjerringa med seppe og potteskål og var like stor som kjertel ørene i vegg.

— Har Roger vært slem? sa fru.

— Aa, langt ifra, sa kjerringa. — Vi hatt det så hyggelig så.

— Nå får du komme da, Roger gutten så kaldt på så hjem!

Men da begynte gutten å gråte.

— Ha pokka, ha pokka, sa hun så hadde ikke med noen dukke hit, sa fru.

— Ha pokka du lissom, du vet da hadde ikke med noen dukke hit, sa fru.

— Aa, ungene sier så mye som like vi folk skjøner, sa kjerringa og vinka farsel gutten og moren hans.

— Da var det noen som bankte på døren.

— Kom inn, sa kjerringa i stua.

Bilde 3. Faksimile av "Kjerringa som barnevakt" i Magasinet for alle (Prøysen 38–39). © Borghild Rud.

på naturfagsboka, mens katten, lemenet og røyskatten sammen med naturelementer danner en sirkel rundt henne. Ettersom de tre dyrene ikke opptrer samtidig i fortellingen, får illustrasjonen til funksjon at den presenterer et ekstrakt av den delen av det narrative forløpet som tar for seg frakten av boka fra guttens hjem og til skolen. Når fortellingen blir trykt i bok fire år senere (*Teskjekjerringa i eventyrskauen 27–42*), blir ikke illustrasjonen brukt på nytt. I stedet Rud lager flere mindre illustrasjoner hvor de tre dyrene opptrer enkeltvis og i takt med handlingsgangen i fortellingen, en løsning som trolig har med bokmediet og det at fortellingen strekker seg over flere boksider, å gjøre.

Endringene i illustrasjonene kan altså ha å gjøre med tidsskriftets og bokas ulike mediale betingelser. En annen forklaring kan ligge i illustratørens oppfatning av at barneleseren skal tilbys noe nytt når hun møter den samme fortellingen i ulike trykte utgivelser, men det kan også ha å gjøre med en redaktørs ønske om nye illustrasjoner. I hvilken grad Prøysen var delaktig i utformingen av illustrasjonene,

og realisert fortellingene i en rekke nye bokutgivelser, typisk i form av antologier, i tillegg til at fortellinger som tidligere ikke har vært gitt ut på norsk, er blitt oversatt og tilgjengelig for et norsk publikum. Teskjekjerringas fortsatte bevegelser både på tvers av medier og innenfor ett og samme medium er tidstypisk, ifølge Hutcheon, som hevder at adaptasjoner representerer et samtidsfenomen (*A Theory of Adaptation* 2). Det som gjør Prøysens teskjekjerringunivers på 1950- og 60-tallet spesielt, er at det var Prøysen selv som i samarbeid med illustratører og muligens også andre aktører tilpasset og bearbeidet fortellingene både på tvers av medier og innenfor ett og samme medium.

Så kan man avslutningsvis stille spørsmålet om denne måten å arbeide fram og presentere teskjekjerringa på, har vært en slags overordnet kunstnerisk strategi for Prøysen? At teskjekjerringfortellingene kan knyttes til forestillingen om det uferdige kunstverket, kan forklares på minst to måter: På den ene siden, og som denne artikkelen har fokusert mest på, så omfavnet Prøysen mediene i sin samtid og gjorde dem til sine i utviklingen av teskjekjerringmaterialet. I tilpasningen til ulike medier bearbeidet han fortellingene på måter som har bidratt til å gi dem et drag av noe "uferdig". På den annen side var det kanskje Prøysens forhold til folkekulturen og den muntlige fortellertradisjonen som gjorde det naturlig for han å arbeide med stoffet på denne måten. Like lite som den muntlige fortellingen kan knyttes til en originalversjon, er det mulig å peke på den opprinnelige teskjekjerringfortellingen, presentert i det "riktige" mediet, med den "riktige" teksten og den "riktige" illustrasjonen.

Det er kanskje nettopp i dette foranderlige og "uferdige" teskjekjerringlandskapet vi finner én av flere forklaringer på teskjekjerringas suksess. I artikkelen "In praise of adaptation" skriver Hutcheon at adaptasjoner av et litterært verk både bekrefter verket som litterær klassiker og bidrar til en slik status (337). I tilfellet teskjekjerringa er det ikke bare adaptasjoner av fortellingene etter Prøysens død som har bidratt til å gi dem klassikerstatus, men dette har ligget innebygd i fortellingenes framstillingsform allerede fra begynnelsen.

Biografisk informasjon: Anne Skaret er ph.d. i nordisk litteratur. Hun arbeider som førsteamanuensis ved institutt for humanistiske fag ved Høgskolen i Hedmark (Norge), hvor hun underviser og forsker i barnelitterære emner. Sammen med Maria Lassén-Seger har hun redigert Empowering transformations: Mrs Pepperpot revisited (2014).

Noter

1 På mange måter kan man si at teskjekjerringa nærmest levde et eget liv i Sverige. For eksempel skrev Prøysen en rekke fortellinger om teskjekjerringa kun for det svenskspråklige publikummet, og de svenske fortellingene ble illustrert av Björn Berg, og ikke Borghild Rud, som illustrerte de norske utgivelsene. Det ble også laget en svensk tv-serie om teskjekjerringa som gikk som julekalender i Sverige i 1967 (se Sundmark).

2 Det betyr at denne artikkelen ikke tar for seg hva som skjer med fortellingene når de går fra radiomediet og til trykte medier, men at fokus settes på overganger på tvers av trykte medier. Når det gjelder måten Prøysen presenterte teskjekjerringa på i radio, kan Nina Moes hovedoppgave *Barnet i radio* anbefales. Selve overgangen fra radiofortellinger til utgivelser i trykte medier er ikke blitt undersøkt i særlig grad, og her ligger det et interessant studieobjekt for videre utforskning.

3 Barnesiden har tittelen *Klimpre-Klonken*, og Prøysen lagde til sammen 89 barnesider her i årene fra 1951 til 1959 (se Skaret 251).

4 Titlene på de norske samlingene er *Teskjekjerringa på nye eventyr* (1960), *Teskjekjerringa i eventyrskauen* (1965) og *Teskjekjerringa på camping* (1967). De svenske bokutgivelsene var organisert på en annen måte, og det ble gitt ut seks bøker med teskjekjerringfortellinger på svensk (Lassén-Seger, "Alf Prøysens Teskedsgumma i tantforskningsperspektiv" 2).

5 Fortellingen fikk senere tittelen "Kjerringa gir julegave" i bokutgivelsen *Kjerringa som ble så lita som ei teskje*, og her er den siterte replikkutvekslingen mellom kjerringa og jenta utelatt.

6 Fortellingen ble gitt ut i tidsskriftet *Vårt blad*, tidligere *Kooperatøren*, nr. 22 i 1961, illustrert av Bjarne Restan.

7 Det skal bemerkes at omleggingen ikke er total: Han beholder noen dialektord, om enn ikke helt konsekvent, for eksempel er ordet "hu" ("hun") brukt gjennomgående også i bokutgivelsene.

8 Det bør bemerkes at slike endringer ikke er unikt for teskjekjerringfortellingene, men gjelder også for andre tekster i Prøysens barnelitterære forfatterskap.

9 "Teskjekjerringa har time i naturfag" var tidligere ikke gitt ut, mens "Teskjekjerringa har bursdag" hadde stått på trykk i *Kooperatøren* i 1959 med illustrasjon av Prøysen.

Referanser

Birkeland, Tone, Gunvor Risa og Karin Beate Vold. *Norsk barnelitteraturhistorie*. 2. utg. Oslo: Det norske samlaget, 2005.

Hutcheon, Linda. *A Theory of Adaptation*. New York: Routledge, 2006.

Hutcheon, Linda. "In Praise of Adaptation". *Children's Literature. Approaches and Territories*. Red. Janet Maybin og Nicola J. Watson. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2009, 333–338.

Lassén-Seger, Maria. "Alf Prøysens Teskedsgumma i tantforskningsperspektiv". *Barnboken* 2014: 1-16.

Lassén-Seger, Maria. "Miniature Metamorphosis: Mrs Pepperpot Empowered". *Empowering Transformations: Mrs Pepperpot Revisited*. Red. Maria Lassén-Seger og Anne Skaret. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014, 21-31.

Lassén-Seger, Maria og Anne Skaret. "Introduction". *Empowering Transformations: Mrs Pepperpot Revisited*. Red. Maria Lassén-Seger og Anne Skaret. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014, 1-7.

Lassén-Seger, Maria og Anne Skaret. "Illustrating Mrs Pepperpot". *Empowering Transformations: Mrs Pepperpot Revisited*. Red. Maria Lassén-Seger og Anne Skaret. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014, 81-92.

Lunenfeld, Peter. "Unfinished business". *The Digital Dialectic: New Essays on New Media*. Red. Peter Lunenfeld. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1999, 6-22.

Nikolajeva, Maria. *The Rhetoric of Character in Children's Literature*. Lanham, Maryland: The Scarecrow Press, 2002.

Moe, Nina. *Barnet i radio. Thorbjørn Egner og Alf Prøysen som radiokunstnere og visediktere i 1950-åra*. Hovedoppgave. Oslo: Universitetet i Oslo, 1998.

Prøysen, Alf. "Kjerringa ble lita som ei teskje". *Kooperatøren* september 1955: 22.

Prøysen, Alf. "Nå skal du få enda et eventyr om kjerringa som var så lita som ei teskje". *Kooperatøren* desember 1955: 7.

Prøysen, Alf. "Kråke-dronningen". *Kooperatøren* juni 1956: 35.

Prøysen, Alf. "Teskjekjerringa som var på basar". *Kooperatøren* juli 1956: 9.

Prøysen, Alf. "Kjerringa som ble lita som ei teskje". *Kjerringa som ble så lita som ei teskje*. Alf Prøysen. [Ill. Borghild Rud] Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1957, 7-13.

Prøysen, Alf. "Kjerringa som barnevakt". *Kjerringa som ble så lita som ei teskje*. Alf Prøysen. [Ill. Borghild Rud] Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1957, 60-68.

Prøysen, Alf. "Teskjekjerringa feirer bursdag!" *Kooperatøren* juli 1959: 6.

Prøysen, Alf. "Kjerringa som barnevakt". [Ill. Borghild Rud] *Magasinet for alle* nr. 24 1961: 38–39.

Prøysen, Alf. "Teskjekjerringa har time i naturfag". [Ill. Borghild Rud] *Magasinet for alle* nr. 26 1961: 38–39.

Prøysen, Alf. "Teskjekjerringa har bursdag". [Ill. Borghild Rud] *Magasinet for alle* nr. 27 1961: 38.

Prøysen, Alf. "Teskjekjerringa har bursdagsfest". *Teskjekjerringa i eventyrskauen*. Alf Prøysen. [Ill. Borghild Rud] Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1965, 43–47.

Skaret, Anne. "'Og så møtes vi her i Klimpreklonken igjen da!' Alf Prøysen si barneside i *Kooperatøren* som møteplass og arena for utforskande kunstnarleg verksemd". *Fra Wergeland til Knausgård. Lesninger i nordisk litteratur*. Red. Hans Kristian Rustad & Henning Howlid Wærp. Oslo: Akademika forlag, 2014, 251–269.

Sundmark, Björn. "Transforming Text, Tradition, and TV: The Magic of Prøysen's Mrs Pepperpot". *Empowering Transformations: Mrs Pepperpot Revisited*. Red. Maria Lassén-Seger og Anne Skaret. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014, 105–115.

Vestheim, Geir. "Prøysen og publikum – ei litteratursosiologisk vurdering". *Ei bok om Alf Prøysen*. Red. Geir Vestheim. Oslo: Det Norske Samlaget, 1980, 90–108.